

Байда М.В.*аспірант кафедри педагогіки*

Кооперативне навчання в структурі гуманістичної парадигми освіти

На сучасному етапі розвитку освіти метою є становлення повноцінної всебічно розвиненої особистості постіндустріального суспільства. Одним з пріоритетних напрямків оновлення процесу навчання є використання інтерактивних технологій в освіті. Необхідно зазначити і таку вагому рису сучасного освітнього процесу як гуманістична спрямованість навчання і виховання. Саме про це різносторонньо зазначається у Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» та законі України «Про освіту». Акцент робиться на гуманістичну спрямованість процесу навчання, на гуманістичну парадигму освіти. Особистісно-орієнтований підхід в навчанні, як один з складових гуманістичної парадигми освіти, є провідним. Джерела розвитку особистісно-орієнтованого навчання містяться в теорії діалогової концепції культури Бахтіна – Біблера, де обґрунтована ідея всезагальності діалогу як основи людської свідомості [6, с. 34]. В традиційних дидактичних системах базисом будь-якої педагогічної технології є пояснення, тоді як особистісно-орієнтованому навчанні – розуміння та взаєморозуміння, діалог. В.С. Біблер пояснює відмінність між цими двома феноменами: при поясненні – лише одна свідомість, один суб'єкт, форма мовлення – монолог; при розумінні – два суб'єкта, дві свідомості, взаєморозуміння, діалог. Розуміння це, перш за все, спілкування, співробітництво, рівність у всьому.

Нормативні документи підкреслюють гуманістичне спрямування процесу навчання. Зокрема в Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір зазначається, що метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці [5]. Гуманістична педагогіка орієнтована на саморозвиток особистості, врахування природної індивідуальності, велику самостійність. Це означає, що дитина сама створює себе, робить вибір, приймає рішення і відповідає за них. Батьки, вчителі тільки допомагають створити умови для самовираження самоутвердження.

Дослідженням принципів гуманістичної педагогіки займалось багато вчених. Більшість науковців виокремлюють наступні принципи: діалогічності, проблемності, персоналізації, індивідуалізації педагогічної взаємодії, співробітництва та стимулювання суб'єктності учня, принципи постійного оновлення, національно орієнтованої освіти. Зокрема В. В. Андрієвська, Г.О.Балл, А.Г. Волинець досліджували діалогічну взаємодію у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, Є.Є. Блінова – проблема відкритості у спілкуванні у майбутнього вчителя. Для нашого дослідження найбільш вагомим є принцип співробітництва. Принцип співробітництва та стимулювання суб'єктності учня стверджує, що співробітництво має бути основою, на якій базується вся навчальна діяльність. Цей принцип гуманістичної педагогіки вимагає, щоб вчитель і учні виступали суб'єктами взаємодії, створення творчої, продуктивної атмосфери діяльності; вчитель повинен цінувати в учнях гуманізм, ініціативу, компетентність, відповідальність.

Цей принцип реалізується під час організації групової взаємодії на основі кооперації. Аналіз наукових джерел свідчить про відсутність цілісних системних досліджень використання технологій кооперативного навчання в структурі гуманістичної парадигми освіти. Зокрема, вчені займалися дослідженням організації групової взаємодії на основі кооперації (Т.В. Єрмолова, Н. В. Калініна, Л.Г. Салміна, Г.Н. Бросаліна, В.К. Дьяченко, Л.М. Зеленіна, Х. Й. Лійметс, Е.С. Рабунський, В.В. Рубцова, В. А. Сініцька, Г.А. Цукерман. Виділенням та обґрунтуванням ефективності технологій кооперативного навчання займалися: Р. Джонсон(R. Johnson), Д. Джонсон (D. Johnson), С. Каган (S. Kagan), Ш. Шаран (Sh. Sharan), Р. Славін (R. Slavin), Д.Барнс(D. Barnes), Ф.Тодд(F. Todd),С. Болі (C. Boileau), Дж. Денн (J. Denn), Р. Хілц (R. Hillz). Американські дослідники Д. Джонсон і Р. Джонсон виділяють основні умови ефективності скооперованої діяльності і разом з іншими дослідниками розглядають кооперативне навчання паралельно з індивідуальною структурою навчання та структурою навчання через змагання, С. Каган концентрує увагу на виділенні методів та структур кооперативного навчання, О.І. Пометун та Л.В. Пироженко, Г.О. Сиротенко розглядають кооперативне навчання як групове та як одну з інтерактивних технологій.

Дослідники мають власні підходи до розробки технологій кооперативного навчання. Зокрема, С. Каган виділяє та досліджує до 400 структур кооперативного навчання для використання в навчальному процесі [11, с. 7]. Теорія кооперативного навчання досить широкого розповсюдження набула в США, країнах Європи, а також в Японії. Сучасний освітній простір характеризується широким використанням інтерактивних методів навчання. Кооперативне навчання є однією з технологій інтерактивного навчання. Дефініція *«кооперативне навчання»* трактується як технологія навчання в невеликих групах, коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду [8, с. 27].

На сьогодні кооперативне навчання широко застосовується у сфері освіти. Воно стало перспективним завдяки багатьом причинам: кооперативне навчання допомагає вчителям працювати у класі з великою кількістю учнів, удосконалює академічні досягнення та соціальний розвиток всіх учнів, вимагає розумового, емоційного, духовного та фізичного залучення тих, хто навчається, сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу, а й розвитку мислення та мовлення [1]. Серед технологій кооперативного навчання виділяють такі: думай - працюй у парі – ділись, кажи та переключайся, «Круглий стіл», трьохступеневе інтерв'ю, кути, графіті, навчання разом, команди - ігри – турніри, складана картинка, групове дослідження [1]. Всі вони дозволяють значно вмотивувати майбутніх вчителів до оволодіння своєю професією, дають їм змогу навчатися один в одного, здобувати знання разом.

Головна роль викладача – навчити вчитися, вміти організувати пізнавальну діяльність і керувати нею. К.Роджерс висунув ідею, що вищою метою освіти є надання особистості можливості з найбільшою повнотою виразити себе. Сприятливі умови для цього – надання студентам права вибору, права самостійного вирішення, інакше навчання перетвориться в насилля, від якого попереджував ще Ж.Руссо. Гуманізація освіти знаходить відображення, в першу чергу, в максимальній індивідуалізації і диференціації навчання, що передбачає зміну статусу студента: він з об'єкту, який пасивно сприймає інформацію, стає суб'єктом, активним учасником навчального процесу. Зрозуміло, що здійснення гуманізації вищої освіти в новій мірі в межах старої системи складно, якщо взагалі можливо, тому необхідні якісні зміни змісту методів та принципів освітньої діяльності.

Нова парадигма освіти, що за змістом та методами навчання й виховання орієнтується на гуманізм як світоглядний принцип: сьогодні майже всі, осмислюючи

життя, надають перевагу і навіть "першу скрипку" гуманізму як принципу, який в пізнанні світу, у визначенні місця людини у світі та суспільстві, а також у наведенні контурів співіснування розглядає всі настанови скрізь інваріантні цінності людини як особистості, цілісності. Ці інваріанти й постулати гуманізму чекають на переосмислення, а можливо, й уточнення у контексті сучасних реалій життя. Саме тому використання елементів кооперативного навчання під час підготовки студентів сприятиме розвитку і зміцненню ідей гуманістичної парадигми освіти.

Ще однією з переваг технологій кооперативного навчання є те, що вони використовуються у різних сферах діяльності людей, адже дають змогу за короткий проміжок часу вирішити завдання інтенсивного формування та розвитку певних професійних навичок і вмінь. У найбільш широкому розумінні дані технології є практикою ефективного психолого-педагогічного впливу, що базується на засадах гуманізму.

Вчені доводять, що ефективність технологій кооперативного навчання полягає ще й у тому, що учасники взаємодії плекають у собі доброзичливість, відсутність агресії; вільний прояв почуттів, який значно підвищує здатність до творчості; емпатію – вміння відчувати психологічний стан іншої людини, співчуття; способи ненасильницького спілкування – повагу до свободи вибору, зняття чи обмеження заборон, акцент на позитивному, заохочення співрозмовника, терпимість до помилок опонента під час вивчення нового матеріалу, довіру, авансування похвали; вміння розуміти, приймати і визнавати думку інших, установку децентрації – здатність стати на позицію іншого, навіть не погоджуючись з ним по суті проблеми; вміння сприймати ситуації (відповіді, пропозиції) не як гарні чи погані, а як такі, що вимагають роздумів, тобто сприймати їх як проблемні ситуації [7].

Проблема підготовки студентів до педагогічної діяльності взагалі, і до використання технологій кооперативного навчання зокрема, є проблемою складною і багатоплановою. Кооперативне навчання має значний потенціал в процесі оновлення системи освіти, переходу на засади гуманістичної парадигми освіти та, відповідно, модернізації освіти в Україні. Таким чином, дане питання є актуальним і вимагає подальшого дослідження.

Список використаної літератури:

1. Ворон М. Методична робота в умовах кооперативного навчання (<http://osvita-ua.net/school/technol/1501>)
2. Гузеев В.В. Инновационные идеи в современном образовании // Школьные технологии.- 1997.-№ 1.-С. 5-7.
3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
4. Уваров А.Ю. Кооперация в обучении: групповая работа// Учитель и ученик; возможность диалога и понимания. Т.2. – М., 2002. – с. 69-80
5. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір . Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р . // <http://www.mon.gov.ua/education/average/topic/rozv/knc.doc>.
6. Библер В.С. Культура: диалог культур (опыт определения)//Вопросы философии. 1989. № 6. – с. 34
7. Стрельников В.Ю. Cooperative learning – кооперативне навчання// <http://www.ukrcoop-journal.com.ua2008-1numstrelnikov1.htm>
8. David W.Johnson, Roger T.Johnson, Karl A.Smith. Cooperative Learning Returns To College // Change. – 1998, July/August. – P.27-35.

9. Johnson, D.W. and F. Johnson. *Joining Together: Group Theory and Group Skills*, 6 th ed., Allyn & Bacon, 1997. – 290 p.
10. Johnson, D.W. and R. Johnson. *Cooperation and Competition: Theory and Research*, Edina, M.N: Interaction Book Company, 1989. – 210 p.
11. Spencer Kagan. *Cooperative Learning*. Resources for Teachers, Inc.- San Clemente. –1(800) Wee Co-op. –1994. – 800 p.